

Takács Zsuzsa

Átkelés a Szuezi-csatornán

Beszélgetések Wirth Imrével

A kiadás alapja a Petőfi Irodalmi Múzeum Médiatára részére készült életműinterjú szerkesztett változata.

A kötet fényképei – ahol másképpen nem jelezzük – Takács Zsuzsa tulajdonában vannak.

© *Takács Zsuzsa, 2024*

© *Wirth Imre, 2024*

Tizenkét

évvel ezelőtt járt nálam egy újságíró és egy forgatócsoport. Két napon át tartó születésnap tévéfelvételt terveztek. A második napot a Normafánál töltöttük. Az újságírónőnek szemmel láthatólag fogalma sem volt róla, hogy mit kérdezzen. *Meséljen a gyerekkoráról*, javasolta. Kinek nincs gyerekkora, és kinek nincsenek első emlékei? – bosszankodtam, de azért belekezdtem. Elmondtam, hogy sokat álmodom, és le is írom szövevényes álmaimat. Hogy első gyerekkori emlékemet is egy álom őrizte meg. Hozzá tartozik a történethez, hogy 1944-ben a Lakatos-kormány idején apámat³ kinevezték Szolnok polgármesterének. Birtokomban is van a *Nemzeti Jövőnk* című szolnoki lapban 1944. szeptember 15-én (azaz a nyilas hatalomátvételt pontosan egy hónappal megelőző) lapszámban megjelent, a kor hivatalos, irredenta és félnyilas hangvételétől annyira elütő hangú, az emberi méltóságról szóló bemutatkozása. Megindít, ahányszor újraolvasom. A nyilasok hatalomra kerüléséig éltünk apám szülőföldjén, a Felvidéken, a Kassa környéki Jászón. Apám legidősebb nővérénél laktunk, apám csak a hétvégeken járt hozzánk haza. Anyám⁴ szoros testközelében töltöttem tehát az időt, az ő szemével láttam a világot. Szegénykémnek biztosan nem volt könnyű apám nélkül, falusi környezetben, Budapesttől távol élnie. Apám másik nővére, aki imádta a szenzációt, elhírsztelte a faluban, hogy anyám lelenc volt – József Attila

³ Takács József.

⁴ Rupp Irén.

megfogalmazásával élve, „*pedig csak árva*” volt.⁵ Anyám napokig sírt a pletyka miatt. Egyik első emlékemben vele sétálok egy hosszú, alkonyati fasorban, talán éppen a tóparton. Késő délután van, éppen megy le a nap, a fák, a jegenyék hosszú árnyékot vetnek. Egyszóval mesélem, *sétálunk egy alkonyati fasorban, és arra gondolok, hogy lesz idő, amikor anyám már nem lesz. Hullik a könnyem. – Ne ilyen szomorú történetekkel kezdjük!* – szakított félbe a riporternő. Elállt a szavam: úgy gondolta-e, hogy háborús gyerekkoromból ennél vidámabb történetet fogok mesélni?

Utólagos visszavetítés vajon, hogy „hullik a könnyem, hogy ő nem lesz”? Megfogalmazódhat ez egy gyerek részéről ilyen korán mint sejtés, sejtelem?

Tele voltam halálsejtelmekkel, ahogyan korán elárvult anyám is. A születésem utáni évben tört ki a háború, minket Magyarországon egyelőre csak az előszele ért, de átrendezte máris családi viszonyainkat. Engem az anyám árvaságában való osztozás szándéka vezérelt, és rendkívüli szépsége lenyűgözött. Apám szemével láttam őt, szinte szerelmes voltam belé. Ahogyan apám, szerettem volna én is kárpótolni, kijavítani, megváltoztatni visszamenőleg mindazt, ami velem történt.

A veszteség- és büntudat, az áldozathozatal a katolikus hagyománynak is szerves része.

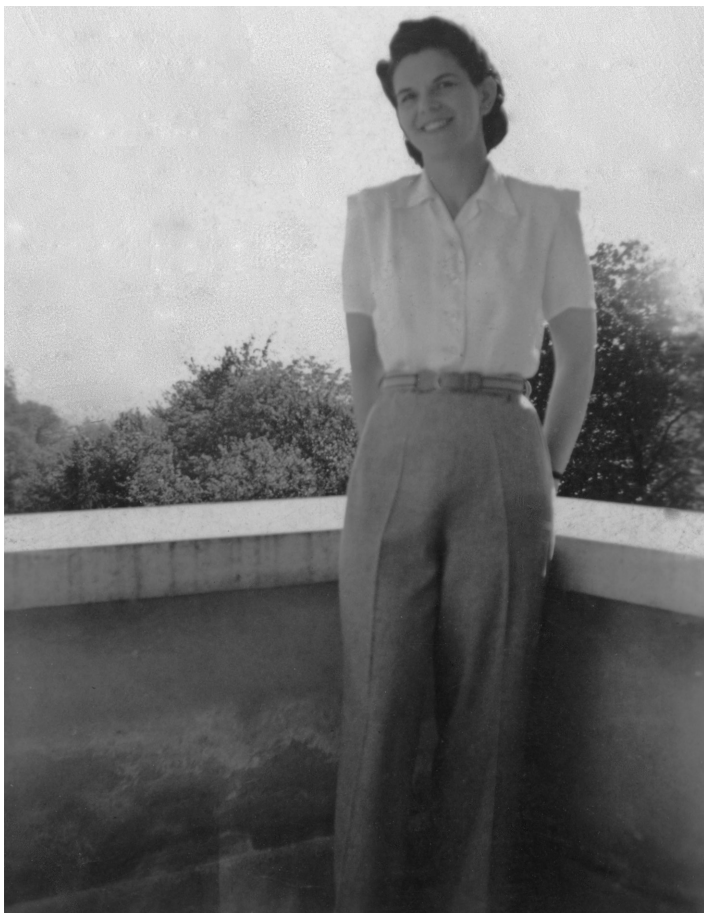
Igen, biztosan befolyásolt a családi tradíció, gondolkodásmód. De mélyen belém rögződtek legkorábbi irodalmi élményeim: az esti meseként felolvasott *Jancsi és Juliska*,

⁵ Vö. „*Csodagyerekeknek tartottak, pedig csak árva voltam.*” József Attila: *Curriculum vitae*.

Apám tajtékipával, 1935 körül

vagy Gyulai Pál *Éji látogatás* című szentimentális verse, amit anyám emlékezetből tudott. Belém ivódott, nem véletlenül, a cserbenhagyottság, a megjelöltség és a halálközelség tudata. „*Három árva sír magában, / elhagyott, sötét szobában / zivataros sötét éj van / édesanyjuk kinn a sírban*”

Anyám a soproni Lővér Szálló teraszán, 1941. június

– így kezdődik a Gyulai-szöveg. Anyám szép csengésű, szomorú hangja, amit nyilván a születésem előttről, magzatkoromtól ismertem már, örökre velem maradt. Rettegésemre a feloldást egy tízéves kori álmomnak köszönhetem. Anyámnak rettenetes migrénjei voltak. Iskoláskoromban

gyakran ültem a félhomályos szobában mellette, cserélgettem a borogatást a homlokán. Tízéves korom táján tehát azt álmodtam, hogy meghalt és eltemették. Kilopóztam a temetőbe. Körmeimmel előástam a földből, beletekertem kisgyerekkori takarómba – emlékszem a bordó, barna és fehér kockákra –, addig ütögettem, dörzsöltem, míg felengedett testének merevsége. Az álom szembenézés és leszámolás lehetett, első leválási kísérletem tőle.

De ez már a háború után volt.

Igen, persze. A háború bizonyos mozzanataira viszont öt-hat éves koromtól emlékszem. Például hogy apám egy teherautóval jött értünk, hogy Jászóról hazaköltöztessen Budapestre. Az országút szélén hosszú, szakadozott sorokban menekültek az emberek. Apám útközben valahol megállította a teherautót, szólt a sofőrnek, hogy vegye fel az időseket és a gyerekeket egy-egy kísérővel. Az autót nem lehetett újraindítani, kiderült, hogy mindenki felkapaszkodott. Apám leszállt, neki kellett döntenie, hogy ki menjen, és ki maradjon. Ha beleképzelem magamat a helyzetébe, beleborzongok. Pest határánál utasaink leszálltak, mi pedig továbbmentünk, de megálltunk újra, amikor feltűntek Budapest sötét, magas, komor, fenyegető házai. *Csak Pestre ne!*, zokogtam kétségbeesetten. Apámék elbizonytalanodtak, hogy *a gyerek előérzete talán nem csal*, és jobb volna vidéken maradnunk valahol, de rövid tanácskozás után elindultunk mégis. Nem is a haláltól tartottam, azzal már rég kibékültem, hiszen úgy hittem, hogy mindnyájan a mennyországba kerülünk. (Csak zárójelben: nem gondolkodott másként az öcsém⁶ sem, aki a háború után, 1946-ban született, és akinél angyalibb lényt nem ismertem. Mint

⁶ Ifjabb Takács József.

utóbb kiderült, hármunk közül ő volt a legveszélyeztetettebb is.)

Angyali és veszélyeztetett? Mit ért ezen?

Veszélyeztetettségéről hadd beszéljek majd későbbben. Öt-éves korában írott első s egyben utolsó versét viszont idézem, hiszen az az életről és halálról szól. Pontosan emlékszem a dülöngélő csupa nagybetűjére: „*Öröm a szeretet / öröm az élet / öröm a halál. / Ha élsz a földön szeretnek, / ha meghalsz, az égben szeretnek, / ha meghaldokolsz [sic] / a halál az élet és a gyöngyvirág szeret. / Halál is szép, élet is szép. / Az életnek ugyanolyan joga van az embert megteremteni, / mint a halálnak elpusztítani őt.*” A gyöngyvirág természetesen anyám kedvenc virága volt, a jogra való hivatkozás pedig apám foglalkozására utal.

A kötet megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Nemzeti
Kulturális
Alap

**MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.**

www.magveto.hu

www.facebook.com/magveto

magveto.kiado@lira.hu

Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben 2024-ben,
a nyomda alapításának 142. esztendejében.

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős vezető Csöndes Zoltán vezérigazgató

www.gyomaikner.hu

Felelős szerkesztő Schmal Alexandra

Korrektor Hradeczky Moni

A kötetet Pintér József tervezte

Műszaki vezető Takács Klári

Kiadványszám 9332

Plantin betűtípusból szedve

ISBN 978-963-14-4415-5